

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	8
1.1. Інформаційна безпека як загальнонаукова категорія	8
1.2. Система забезпечення інформаційної безпеки держави	27
РОЗДІЛ 2 ПРАВОВІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ КОРПОРАЦІЙ	55
2.1. Теоретичні аспекти функціонування системи інформаційної безпеки корпорацій.....	55
2.2. Особливості реалізації адміністративно-правових форм та методів у сфері забезпечення інформаційної безпеки корпорацій	77
РОЗДІЛ 3 ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	95
3.1. Інформація, що міститься в установчих документах суб'єктів господарювання та режим їх використання	95
3.2. Правове забезпечення захисту інсайдерської інформації суб'єктів господарювання	115
3.3. Зміст адміністративно-правового захисту інформації у суб'єктах господарювання	130
ВИСНОВКИ	149
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	151

ВСТУП

Інформаційна безпека – це правове поняття. Їм позначається стан захищеності національних інтересів України в інформаційній сфері, що визначається сукупністю збалансованих інтересів особистості, суспільства і держави. Забезпечення інформаційної безпеки – сфера державного, політичного управління, вища форма свідомого регулювання процесами функціонування самої державної системи. Інформаційна безпека здатна до розвитку і саморозвитку, тому будь-яке наукове знання про неї набуває актуального значення.

Проблемний характер функціонування політичної влади в Україні, необхідність налагодження механізму поділу державної влади, перетворення її з поля боротьби різних політичних сил в силу, консолідуючу суспільство, дефіцит суспільної згоди щодо цілей і змісту реформування самої держави і суспільства – все це робить науковий аналіз сучасної практики державного забезпечення інформаційної безпеки в різних сферах суспільно-політичного життя, особливо в сферах захисту цілісності та незалежності самої держави, виключно необхідним з точки зору нового бачення перспектив розвитку, вдосконалення держави як політико-вольового центру країни. Характеризуючи сучасний політичний стан нашої країни, Президент України П. Порошенко зазначив: «Ми всі розуміємо, що сьогодні йде війна за нашу незалежність. І якщо в умовах миру головне – забезпечення принципів демократії, свободи слова, закріплення європейських цінностей, то сьогодні на перший план вийшли питання інформаційної безпеки» [1].

Ефективність здійснення влади в будь-якій державі, в тому числі і в Україні, в чималому залежить від його інформаційного забезпечення. Без інформації неможливо уявити позитивно функціонуючу політичну структуру, розвиток масової політичної свідомості, взаємодію суб'єкта та об'єкта політики. В процесі інформаційно-комунікативного впливу у свідомості народу формується образ державної влади, його політичних інститутів та лідерів, а керуючі функції держави здійснюються з найбільшим потенціалом і найменшими енергетичними

затратами лише тоді, коли досить добре розвинена система інформаційних зв'язків між державою, громадянським суспільством і особистістю. У сучасному суспільстві інформаційні технології є однією з найважливіших рушійних сил соціальних змін. У вітчизняній науці зростає інтерес до вивчення перспектив формування інформаційного суспільства в Україні. Широке коло проблемних явищ пов'язаний з інформаційною безпекою особистості, суспільства, держави.

Дослідження інформаційного суспільства як науковий напрям сформувалося порівняно недавно і гуманітарні науки перебувають лише на підступах до його пізнання. Відзначимо, що всі провідні країни світу сформулювали свою політику і стратегію його побудови та розвитку. У всіх прийнятих програмах в якості окремих глав ставляться питання правового регулювання питань інформаційної безпеки. Це об'єктивно актуалізує теоретичну і практичну роботу, спрямовану на вирішення наукових задач, пов'язаних безпосереднім чином з формуванням інформаційного суспільства в Україні.

Інформаційна безпека – міждисциплінарна проблема. Як науковий напрямок, вона має кілька аспектів, зокрема, правовий, управлінський, економічний, психологічний, культурологічний, організаційно-технічний та інші. Однак за останній час, коли в геополітичному просторі світу інформаційні технології та інформація в цілому отримали визначальне значення, правовий аспект вивчення інформаційної безпеки особистості, суспільства і держави виходить на перший план. Характер і зміст політичних процесів, структура політичних, економічних, правових, інформаційних та інших відносин в суспільстві, що реформується, становить на сьогоднішній день складний конгломерат взаємодій і взаємовпливів різних сил, які вимагають пильного вивчення і осмислення. Головним регулятором цих взаємодій є Конституція України, яка містить основні стандарти сучасної демократії, її цінності. Цей документ став основним політичним джерелом сучасного українського права, в ньому викладені магістральні напрями становлення і розвитку України як правової держави. Конституція України містить норми, що стали основою будівництва нової державності. Закладаючи основи демократизації усього життя українського суспільства, вона відкриває тим самим для України широкі перспективи

міжнародної правосуб'єктності як у світовому, так і континентальному масштабі. Україна приєдналася до основоположних конвенцій Ради Європи, є повноправним членом ОБСЄ і готова до широкого співробітництва з багатьох політичних, економічних питань, а також з питань безпеки. Проблема безпеки країн і народів продовжує залишатися злободенною і диктує необхідність серйозної перегрупування сил.

Військова агресія Росії, спрямована на насильницьке протиправне відторгнення Кримської автономії та Севастополя від України та їх приєднання до Російської Федерації на правах суб'єкта Російської Федерації, що було здійснено протягом березня 2014 року, військово вторгнення Росії на Донбас, падіння літака «Боїнг-777» Малайзійських авіаліній та багато інших подій подібного роду, що відбулися в нашій країні, розкрили очевидну неспроможність колишньої структури національної безпеки, що створювалася для нейтралізації загроз, характерних для «холодної війни».

Виникли нові виклики і загрози, що ставлять світ на межу катастрофи: міжнародний тероризм; організована злочинність; незаконний обіг наркотиків і зброї; расова нетерпимість; релігійний фанатизм; політичний екстремізм; агресивний сепаратизм. Виникають загрози і в такій важливій сфері міжнародного співробітництва, інтеграції всього світового співтовариства, як інформаційна. Інформація має пряме відношення до політичних процесів в сучасному світі. Результати розвитку інформаційних технологій дозволяють сподіватися на створення динамічної світової інформаційної моделі. Всі останні роки неймовірно зростала інтенсивність споживання інформації в усіх сферах життєдіяльності людини і суспільства – соціальній, науково-технічній, технологічній, статистичній, економічній та ін. Процеси збору, накопичення, переробки та розповсюдження інформації стають необхідною умовою існуючих структур політичного та іншого управління, здійснення ефективних політичних впливів, вирішення масштабних економічних задач.

Однак інформація – це не тільки сила, що створює. На жаль, вона володіє дестабілізуючим потенціалом для суспільства, якщо її практично необмежені можливості впливу на людину і суспільство використовуються в інтересах коаліційних

співтовариств, окремих держав, політичних угруповань чи окремих осіб. Досвід новітньої історії світу визначив очевидність: інформація може стати джерелом політичної та соціальної загрози. Цим викликана необхідність державно-правового та громадського регулювання інформаційними потоками, зокрема, діяльністю засобів масової інформації. Саме з цього приводу президент України П. Порошенко провів зустріч з членами Національної Ради з питань телебачення та радіомовлення, де наголосив, що Нацрада має зайняти жорстку позицію у галузі інформаційної безпеки, оскільки проти України постала «надзвичайно добре розроблена пропагандистська машина». «Населення Донбасу потребує правдивої інформації про Україну», – підкреслив Президент.

Розділ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Інформаційна безпека як загальнонаукова категорія

Сьогодні незадовільність стану українського інформаційного законодавства та необхідність термінових заходів щодо його удосконалення є очевидними. Однак єдності у шляхах якісної трансформації інформаційного законодавства України серед дослідників цієї проблематики не існує, що є логічним, зважаючи на складність, динаміку та масштабність сучасних інформаційних процесів, які відбуваються в умовах становлення національної правової системи [2, с. 252].

Не можна не погодитися з думкою В. Горбуліна та М. Биченка про те, що однією з основних причин невідповідності інформаційного законодавства України вимогам сучасності є несформованість у суспільній і науковій думці цілісного уявлення про інформаційну безпеку з позиції права та юридичної науки. Тому системний підхід до формування права й нормотворчості є актуальним завданням, зумовленим відсутністю належної систематизації чинного інформаційного законодавства. За відсутності методологічних засад інформаційного нормотворення виникають труднощі об'єктивного і суб'єктивного характеру при формуванні системи нормативно-правового регулювання інформаційної безпеки [3, с. 89]. Важливим підґрунтям удосконалення інформаційного законодавства є адекватне сучасним умовам відображення у свідомості нормотворців інформаційної безпеки у всій повноті аспектів, зокрема психологічному, технічному та правовому.

Очевидно, що інформаційна безпека не є явищем найвищого порядку і може розглядатися тільки ґрунтуючись на парадигмі соціальної безпеки, використовуючи її методологічний потенціал. Тому доцільним є з'ясування поняття «безпека» як базової категорії для дослідження інформаційної безпеки. Оскільки безпека за своєю сутністю є соціальним явищем, то

серед усього розмаїття поглядів необхідно звернути увагу на філософсько-соціологічне розуміння, яке має стати фундаментальною частиною системного підходу до розуміння явища безпеки, що дозволить на науковому (доктринальному) рівні уникнути використання у визначеннях таких неоднозначних і суперечливих понять, як «захищеність», «інтереси», «потреби» та «загрози», відобразивши при цьому синергетичний бік явища безпеки [2, с. 253]. Підґрунтя такого підходу окреслене Г. Іващенком. Наголошуючи на недосконалому загальнопоширеному визначенні безпеки через стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх та зовнішніх загроз, він зазначає, що основою усвідомлення його повинен стати діяльнісний підхід, напрацьований соціальною філософією та теоретичною соціологією. Однак це не означає, що безпеку можна формально розуміти як вид діяльності у відриві від її результатів, умов, у яких вона здійснюється, та можливостей функціонування суб'єкта в цих умовах. З цієї позиції безпеку пропонується розглядати як «сукупність умов існування суб'єкта, якими він оволодів (осягнув, засвоїв, створив) у процесі самореалізації, і які він, таким чином, здатний контролювати» [4, с. 58]. Тут слід наголосити, що в синергетичному аспекті простежується певна взаємозалежність умов існування суб'єкта та здатностей або можливостей їх контролю. Умови існування можуть виступати стимулом розвитку здатностей та підвищення спроможності суб'єкта, що, у свою чергу, надає йому можливість впливати на умови свого існування з метою їх покращання. До таких умов можна віднести і потенційні загрози, рівень яких не дестабілізує діяльності суб'єктів, а навпаки спонукає до саморозвитку. Тоді завданням «мінімум» для держави стає створення загальних мінімальних умов, що забезпечать саморозвиток і самореалізацію індивідів [2, с. 253].

Розглянутий підхід можна прийняти за основу, але з урахуванням напрацювань теорії соціальних систем та управління ними. Квінтесенцією сучасного розуміння безпеки соціальної системи є стабільність її оптимального функціонування й розвитку. Саме за таких умов гарантується достатня захищеність системи. В Україні ідея взаємозв'язку

безпеки і стабільного розвитку вже набула закріплення на рівні чинного законодавства. Так, Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає національну безпеку як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [5].

Щодо визначення поняття «інформаційна безпека» на сьогодні відсутній цілісний підхід і єдиної думки щодо її визначення серед дослідників не існує. Тому в межах окресленого підходу інформаційну безпеку України можна інтерпретувати як сукупність життєво важливих умов функціонування суб'єктів (особи, суспільства, держави) в інформаційній сфері та суб'єктивних (правових, політичних, інформаційних, наукових, оперативно-розшукових) можливостей їх усвідомлення й контролю.

При цьому слід зауважити, що інформаційна безпека в такому контексті розгляду набуває об'єктивно-суб'єктивного характеру. Відображенням об'єктивного її боку є сукупність умов, які концептуально повинні забезпечувати оптимальне функціонування і розвиток суб'єктів, що надає цим умовам відносного та узагальненого характеру і вираження у вигляді стандартів безпеки. Суб'єктивний бік інформаційної безпеки знаходить свій вияв у можливостях суб'єктів усвідомлювати та контролювати умови, в яких вони функціонують. Такі можливості залежать безпосередньо від індивідуальних характеристик суб'єктів: рівня інтелектуального розвитку, свідомості, освіти, культури тощо [2, с. 253].

Інформаційна безпека є складовим компонентом загальної проблеми інформаційного забезпечення людини, держави і суспільства. Вона орієнтована на захист значимих або вже згаданих суб'єктів інформаційних ресурсів, законних інтересів. Зміст поняття «інформаційна безпека» розкривається у практичній діяльності, наукових дослідженнях, а також нормативно-правових документах.

Так, в розділі XV «Інформаційна безпека як складова частина національної безпеки України» запропонованого проекту Інформаційного кодексу зазначається, що інформаційна

безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави, який виключає можливість заподіяння їм шкоди через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, через негативні наслідки функціонування інформаційних технологій або внаслідок поширення законодавчо забороненої чи обмеженої для поширення інформації [6]. Слід зазначити, що у науковій літературі поки бракує єдиного консолідованого погляду на зміст поняття «інформаційна безпека». Для одних воно відображає стан, для інших процес, діяльність, здатність, систему гарантій, властивість, функцію. Відтак постає необхідність в угрупованні напрямів визначення аналізованого поняття [7, с. 76]. Сьогодні також відсутня норма, яка б містила дефініцію поняття «інформаційна безпека», враховуючи різницю між інформаційною безпекою та безпекою інформації. Так, наприклад, Ю.А. Фісун, характеризує інформаційну безпеку як «стан захищеності інформаційного середовища, який відповідає інтересам держави, за якого забезпечується формування, використання і можливості розвитку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз» [8, с. 89]. Такої ж позиції притримуються і розробники концепції інформаційної безпеки центру Разумкова, а також деякі українські дослідники, які вважають за необхідне визначати інформаційну безпеку як стан захищеності. Так наприклад, В.К. Гасеський, В.А. Авраменко [9, с. 123]. визначають інформаційну безпеку як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави, який виключає можливість заподіяння їм шкоди через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, через негативні наслідки функціонування інформаційних технологій або внаслідок поширення законодавчо забороненої чи обмеженої для поширення інформації, у той час як О.Г. Додонов визначає інформаційну безпеку як стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує формування та розвиток цього простору в інтересах особистості, суспільства та держави [10, с. 65]. Аналогічного погляду дотримується і інший російський дослідник І.М. Панарін, роблячи більший акцент на ролі політичної еліти, яка може протистояти інформаційному впливу. На його думку, інформаційна безпека – стан інформаційного

середовища суспільства і політичної еліти, який забезпечує її формування і розвиток в інтересах керівництва країни, громадян і суспільства [11, с. 87]. Дещо в іншому ракурсі трактує інформаційну безпеку А.А. Тер-Акопов, який репрезентує позицію другого напрямку. Під інформаційною безпекою він розуміє стан захищеності інформації, яка забезпечує життєво важливі інтереси людини [12, с. 9]. У рамках даного напрямку існує визначення інформаційної безпеки як стану, тенденції розвитку, умов життєдіяльності соціуму, його структур, інститутів і установ, при яких забезпечується збереження їх якісної з об'єктивними обумовленими інноваціями в ній, і вільне, відповідне власній природі і її функціонування. Ряд представників цього напрямку розглядають інформаційну безпеку як стан, який характеризується відсутністю небезпеки, тобто чинників і умов, які загрожують безпосередньо індивіду, спільноті, державі з боку інформаційно-комунікаційного середовища [7, с. 178]. Прибічники такого підходу розглядають інформаційну безпеку як стан і процес захищеності особи, суспільства, держави від реальних або потенційних загроз. Водночас, на нашу думку, розглядати безпеку лише як стан є не зовсім точним, і не відображає динамізму як самої безпеки, так і тої системи, для якої безпека виступає як функція її подальшого розвитку та існування [7, с. 180].

Такі науковці як Н.Р. Нижник, Г.Л. Ситник, В.Т. Білоус під інформаційною безпекою розуміють стан правових норм і відповідних їм інститутів безпеки, які гарантують постійну наявність даних для прийняття стратегічних рішень та захист інформаційних ресурсів країни [2, с. 240].

Зацікавленість викликає робота таких дослідників як О.Г. Данільян, О.П. Дзьобань, М.І. Панов, які у своєму навчальному посібнику «Національна безпека України: сутність, структура та напрямки реалізації» [4, с. 86], визначають інформаційну безпеку як безпеку об'єкта від інформаційних загроз або негативних впливів, пов'язаних з інформацією та нерозголошення даних про той чи інший об'єкт, що є державною таємницею. Вони також акцентують увагу на проблемі інформаційних війн, оскільки на сьогодні вона становить собою ефективний і цивілізований шлях колонізації однієї країни іншою та виділяють крім цього такі загрози